

# โครงการวิจัย กระบวนทัศน์ใหม่ของการสื่อสารศึกษาไทย (New Paradigm of Thai Communication Study)

## บทที่ 1 บทนำ

### ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ในช่วงปีพ.ศ.2549-2552 ผู้วิจัยได้ทำโครงการเมธีวิจัยอาวุโสระยะที่ 1 ชื่อโครงการ "การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการใช้และการเสริมความเข้มแข็งแก่การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน" ในงานวิจัยระยะแรกนี้เป็นการนำเอา "กระบวนทัศน์ด้านสื่อสารศึกษา" เช่น แนวคิดเรื่องการสื่อสารจากแบบจำลอง Ritualistic Model ที่มีเป้าหมายของการใช้การสื่อสารเพื่อการสานสายสัมพันธ์ (relation building) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (participatory communication) มาทดลองใช้สร้างงานวิจัยในปริบทของสาขา "การสื่อสารเพื่อการพัฒนา"

ผลลัพธ์จากการทำวิจัยระยะที่ 1 นั้นให้ชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างมากมาย เช่น ได้รับความชัดเจนเรื่องกระบวนทัศน์ใหม่ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทั้งในระดับแนวคิดทฤษฎี ระดับการนำแนวคิดไปออกแบบกระบวนการวิจัย รวมทั้งการนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาระบบการสื่อสารและสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม/ชุมชนที่ศึกษาได้อย่างแท้จริง หรือชุดความรู้เรื่องการบริหารจัดการสื่อประเภทต่างๆ (Communication management) ซึ่งเป็นชุดความรู้ที่ยังขาดหายไปอย่างมากจากการวิจัยด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ส่งผลให้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน นอกจากนั้น ยังได้เกิดชุดความรู้ใหม่เกี่ยวกับ "สื่อเล็กๆ" (small media) ซึ่งเคยเป็นสื่อที่ถูกนำเสนอให้นำมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่ยุคสมัยแรกๆ ของการใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนา แต่ทว่ากระแสความสนใจในการศึกษาสื่อเล็กๆ เหล่านี้ก็จางหายไป อย่างไรก็ตาม การทวนกลับมารอบใหม่ของชุดความรู้เรื่อง "สื่อเล็กๆ" จากโครงการระยะแรกนั้นก็ได้ขยายตัวออกไปจากจุดกำเนิดอย่างมาก และชุดความรู้ที่เริ่มจะฉายแววให้เห็นรอยทางที่จะศึกษาต่อไปคือชุดความรู้เรื่องการบูรณาการการสื่อสารแบบต่างๆ เพื่อสร้างประโยชน์ในการใช้สื่ออย่างสูงสุด (Integration of communication)

สำหรับโครงการวิจัยเรื่อง "กระบวนทัศน์ใหม่ของการสื่อสารศึกษาไทย" นี้ เป็นโครงการเมธีวิจัยอาวุโสระยะที่ 2 ที่ผู้เขียน (ดร.กาญจนา แก้วเทพ) รับผิดชอบ ซึ่งต่อยอดและขยายขอบเขตมาจากโครงการวิจัยระยะแรกเรื่อง "การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการใช้และการเสริมความเข้มแข็งแก่การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน"

ในโครงการเมธีวิจัยอาวุโสระยะที่ 1 เรื่อง "การสังเคราะห์องค์ความรู้ฯ" นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการนำการสื่อสารไปใช้ประโยชน์อยู่ในปริบทของ "การสื่อสารเพื่อการพัฒนา" โดยเน้นว่า จะต้องเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่อยู่ภายใต้ "กระบวนทัศน์ใหม่ของการสื่อสาร"

จากวัตถุประสงค์ข้อแรกของโครงการวิจัยระยะแรกคือ การประมวลชุดความรู้เรื่องการใช้และการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน ทางโครงการฯ ได้ชุดความรู้สำคัญ

ที่จะนำมาเป็นพื้นฐานและแนวทางในการดำเนินการต่อยอดต่อไปในระยะที่ 2 ทุนความรู้หลักๆ ที่ได้มีดังนี้

(1) ได้รับความชัดเจนในเรื่องกระบวนการทัศน์ใหม่ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เริ่มตั้งแต่ระดับทฤษฎี (สามเสาหลักของทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา คือ ทฤษฎี Functionalism/Cultural production-reproduction/Theory of communication process) ระดับแนวคิดหลัก (key concepts) เช่น เรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (participatory communication) รวมทั้งระดับแนวคิดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ (Analytical concept) ผลการวิจัยของไทยที่อยู่ในชุดโครงการฯ สอดรับกับผลงานค้นคว้าในต่างประเทศที่พบว่า การใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้นสามารถพัฒนาตัวการสื่อสารไปในเวลาเดียวกัน ส่วนการนำแนวคิดเรื่อง "การมีส่วนร่วม" มาใช้จะต้องใช้ควบคู่ไปกับอีก 2 แนวคิดเรื่อง "การเข้าถึง" (Accessibility) และการบริหารจัดการด้วยตนเอง (Self-management) (Berrigan, 1977) โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง การเข้าถึง" นั้น Rennie (2006) ระบุอย่างชัดเจนว่า ต้องขยายขอบเขตของ "การเข้าถึง" ที่เคยมีในกระบวนการทัศน์เดิมคือการเข้าถึงในฐานะผู้รับสารให้กว้างและยกระดับสูงขึ้นว่าหมายถึง การเข้าถึงในฐานะผู้ส่งสาร เข้าถึงในฐานะเจ้าของสื่อ และเข้าถึงในฐานะผู้วางนโยบายเกี่ยวกับการใช้สื่อด้วย

(2) ได้ชุดความรู้เรื่องการบริหารจัดการสื่อที่ชัดเจนขึ้น ความรู้เรื่อง "การบริหารจัดการการสื่อสาร" (Communication management) โดยเฉพาะในปริบทของการใช้การสื่อสารเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและในขอบเขตของท้องถิ่น (local unit) นั้น เป็นชุดความรู้ที่ขาดหายไปอย่างมากในการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ประสบการณ์จากโครงการวิจัย "การสังเคราะห์องค์ความรู้" ได้ให้ความเข้าใจเบื้องต้นบางประการเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการการสื่อสารว่ามีตัวแปรสำคัญที่เข้ามาเกี่ยวข้องคือ "ทุนความรู้ในการบริหารจัดการสื่อ" (Knowledge capital) เช่น หากเป็นสื่อพื้นบ้าน ศิลปิน/เจ้าของวัฒนธรรมมักจะมีทุนความรู้เดิมเป็นหนักต้อยู่บ้างที่จะพัฒนาการบริหารจัดการสื่อให้ตอบรับกับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคม เช่น กรณีสื่อพื้นบ้านโนรา (กรพินท์, 2551) แต่หากเป็นกรณีของสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุชุมชน กลุ่มประชาชนที่เข้ามาบริหารจัดการมักจะต้องค้นคว้าแสวงหาความรู้ใหม่ในการบริหารจัดการ ซึ่งอาจจะทำได้เพียงแต่รักษาสื่อให้อยู่รอด (survival) แต่ไม่อาจจะก้าวไปสู่ขั้นของการพัฒนาสื่อให้เจริญรุ่งเรืองได้ (เจริญเนตร, 2550)

และนอกเหนือจากตัวแปรเรื่อง "ความเก่า/ใหม่" ของตัวสื่อที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับขีดความสามารถในการบริหารจัดการแล้ว ทางโครงการฯ ก็ยังได้เรียนรู้เรื่องบทบาทของหน่วยงาน/องค์กรภายนอก (external intervention/support) ซึ่งในภาษาของนิเทศศาสตร์พัฒนาการยุคใหม่เรียกว่า Development Support Communication - DSC (ดู Melkote, 2001) ซึ่งในด้านหนึ่งทางโครงการฯ ได้เรียนรู้ว่า หน่วยงานแบบนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่การสื่อสารชุมชน แต่ในอีกด้านหนึ่ง เราก็ต้องมีชุดความรู้ว่าจะหลีกเลี่ยงปรากฏการณ์การครอบงำหรือการพึ่งพาภายนอกมากเกินไปได้อย่างไร ในภาคปฏิบัติการที่เป็นจริง จะมีรูปแบบความสัมพันธ์ที่หนุนช่วยในช่วงระยะเวลาต่างๆ ได้มากน้อยแค่ไหน เพียงใด

(3) ได้ชุดความรู้เรื่อง "การใช้สื่อเล็กๆ" (Small media) เนื่องจากข้อจำกัดของเวลาในการทำโครงการวิจัยซึ่งมีเพียง 3 ปี ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของโครงการวิจัยระยะแรกโดยใช้ "ประเภทของสื่อ" เป็นตัวกำหนด และได้อาศัยฐานความรู้จากงานวิจัยชุด "การสื่อสารชุมชน" (พ.ศ.2542-2549) ที่มีมาก่อนหน้านั้นกำหนดประเภทของสื่อที่จะวิจัยเป็น 3 ประเภท คือ สื่อพื้นบ้าน สื่อวิทยุชุมชน และสื่อบุคคล/เครือข่าย อย่างไรก็ตาม เมื่อดำเนินการวิจัยไป ผู้วิจัยก็ได้พบว่า ประเภทของสื่อ

ที่สามารถจะนำมาใช้งานได้ดีในการพัฒนาชุมชน/สังคมนั้นมีมากมายเกินกว่าที่กำหนดขอบเขตเอาไว้ เช่น สื่อค่าย สื่อละคร สื่อวิทยุชุมชน สื่อของเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ โดยที่สื่อเหล่านี้มีคุณสมบัติร่วมกันที่เรียกในภาษาวិชาการว่า "สื่อเล็กๆ" (small media)

อันที่จริง ความสนใจในเรื่อง "สื่อเล็กๆ" นั้นมีมาในแวดวงวิชาการสาขานิเทศศาสตร์ พัฒนาการตั้งแต่ทศวรรษ 1970 แล้ว ดังที่ปรากฏในหนังสือของ W. Schramm (1977) เรื่อง Big Media Little Media แต่ทว่า ในหนังสือเล่มนี้ Schramm ยังจำกัดประเภทของสื่อเล็กๆ ว่า ต้องเป็นพวกสื่อสมัยใหม่ เช่น เทปบันทึกเสียง แผ่นใส แผ่นพับ ฯลฯ เท่านั้น และปริมาณที่นำมาใช้นั้น ก็อยู่ในแวดวงของการศึกษา หน่วยที่ศึกษายังเป็น "ปัจเจกบุคคล" ส่วนเหตุผลของการใช้สื่อเล็กๆ เหล่านี้ก็มาจากเหตุผลด้านเศรษฐกิจ คือความประหยัดเป็นสำคัญ

หากทว่าข้อค้นพบเรื่อง "สื่อเล็กๆ" ในโครงการเมธีวิจัยฯ ระยะแรกนั้นมีความแตกต่างออกไป สื่อเล็กๆ ที่ถูกนำมาใช้ศึกษาวิจัยนั้นเป็นสื่อของทุกยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นสื่อเก่า/สื่อประเพณี เช่น ของเล่นพื้นบ้าน หรือสื่อสมัยใหม่ เช่น การตัดต่อวิทยุชุมชน และปริมาณที่นำมาใช้นั้นก็มีขอบเขตกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม สุขภาพ วัฒนธรรมประเพณี เศรษฐกิจ ฯลฯ สำหรับเหตุผลของการนำ "สื่อเล็กๆ" เหล่านี้มาใช้นั้น มิใช่เป็นเหตุผลเชิงเศรษฐกิจ หากแต่เป็นเหตุผลเชิงอำนาจ (Power relation) กล่าวคือ บรรดาสื่อขนาดใหญ่ เช่น สื่อมวลชนนั้น แม้จะมีพลังอิทธิพลที่สร้างผลกระทบได้อย่างแรงและกว้างขวาง หากทว่าประชาชนก็ไม่ได้เป็นเจ้าของสื่อมวลชนเหล่านั้น เมื่อปราศจากอำนาจในการเป็นเจ้าของ (Power of ownership) ก็ทำให้ขาดความสามารถในการควบคุมกำกับ ดูแลหรือบริหารจัดการเพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ได้

ข้อค้นพบเรื่องคุณูปการของบรรดาสื่อเล็กๆ ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน/สังคมนี้ได้รับการต่อยอดจากประสบการณ์การวิจัยของบรรดานักวิจัยการสื่อสารเพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาอย่างชัดเจน เช่น A. Ghosh (2006) สรุปประสบการณ์ของการใช้สื่อเล็กๆ ในประเทศอินเดีย โดยได้สกัดคุณลักษณะสำคัญของคำว่า "สื่อเล็กๆ" ว่า เป็นสื่อที่มีลักษณะ "กระจายตัว" (decentralize) ในแง่ของการเป็นเจ้าของ (ownership) ซึ่งส่งผลถึงรูปแบบการวางแผนและการนำไปใช้ที่มีลักษณะกระจายตัวและสอดคล้องกับแต่ละท้องถิ่นไปด้วย (localized)

ส่วนประสบการณ์ของผู้วิจัยนั้นได้ตระหนักถึงศักยภาพของสื่อเล็กๆ ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาตั้งแต่ในโครงการวิจัยการสื่อสารเพื่อชุมชน (พ.ศ.2542-2549) โดยเริ่มเรียนรู้จากสื่อหอกระจายข่าวในโครงการวิจัยที่ จ.ชุมพร (ดวงพร, 2545) และในโครงการเมธีวิจัยอาวุโสระยะแรก ผู้วิจัยก็ได้เรียนรู้คุณูปการของสื่อเล็กๆ ประเภทอื่นๆ เช่น สื่อของเล่นพื้นบ้าน สื่อค่าย สื่อกิจกรรม ฯลฯ ข้อค้นพบจากงานวิจัยบางชิ้น เช่น ศิวไล ลัมจีระจรัส และคณะ (2550) ให้ข้อสรุปที่ตรงกับคำกล่าวของนักวิชาการด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เช่น E. Rennie (2006) ว่า การเป็นสื่อแบบประชาธิปไตยคือเป็นสื่อโดยประชาชน ของประชาชน และเพื่อประชาชนนั้น ไม่เกี่ยวข้องว่าจะต้องเป็นสื่อสมัยเก่า (เช่น สื่อพื้นบ้าน) หรือสื่อสมัยใหม่ (เช่น สื่อวิทยุชุมชน) หรือจะต้องเป็นสื่อขนาดใหญ่ (เช่น สื่อมวลชน) หรือสื่อขนาดเล็กๆ แต่ที่สำคัญ ความหมายที่เป็นหัวใจของคำว่า "สื่อเล็กๆ" นั่นก็คือ เป็นสื่อที่อยู่ในอำนาจที่ประชาชนสามารถจะบริหารจัดการได้ ที่เรียกว่า "citizen-led media" มากกว่า

(4) ชุดความรู้เรื่อง "การบูรณาการการสื่อสาร" (Integration of communication) J.Lent (อ้างใน Vilanilam, 1993) นักวิชาการผู้เกาะติดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนา ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาในกรณีของประเทศอินเดียว่า สื่อมวลชนใน

อินเดียก็ยังเยาว์วัยอยู่นัก และประชาชนอินเดียก็ได้ใช้ประโยชน์จากสื่ออายุ 300 กว่าปีนี้น้อยมาก ข่าวสารเรื่องการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ นั้น ส่วนใหญ่ประชาชนเรียนรู้จากสื่ออายุหลายพันปีของอินเดีย คือการสื่อสารระหว่างบุคคล (สื่อบุคคล) และสื่อพื้นบ้านแบบง่ายๆ Valanilam (1993) ที่เจาะศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อพัฒนาระหว่างสื่อมวลชนกับสื่อพื้นบ้าน ก็ได้คำตอบยืนยันเช่นเดียวกัน แต่แม้สื่อพื้นบ้าน/สื่อบุคคล-การสื่อสารระหว่างบุคคลจะเป็นสื่อที่เราไว้วางใจได้ หากทว่า เราก็ไม่สามารถจะปล่อยให้สื่อเหล่านี้เจริญชีวิตไปเองตามยถากรรมได้ แต่จำเป็นต้องแสวงหาความรู้ในการบริหารจัดการสื่อดังกล่าวในบริบทของโลกปัจจุบัน

และไม่ว่าสื่อใหญ่ เช่น สื่อมวลชน หรือสื่อเล็กๆ เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นถิ่น สื่อบุคคล ฯลฯ จะมีคุณสมบัติประโยชน์มากนักน้อยเพียงใด แต่ข้อเท็จจริงก็คือ ปัจจุบันสื่อต่างๆ ขนาดได้ถือกำเนิดขึ้นมาแล้ว และกำลังแสดงบทบาทของตนเอง รวมทั้งพยายามปรับตัวเองไปพร้อมๆ กัน ดังนั้น โจทย์ที่สำคัญของการศึกษาค้นคว้าจึงน่าจะเป็นเรื่องการบริหารจัดการความสัมพันธ์ระหว่างสื่อขนาดต่างๆ เหล่านี้ มากกว่า ซึ่ง J.V. Vilanilam (1993) ระบุว่า หากปล่อยให้ความสัมพันธ์ดำเนินไปตามธรรมชาติ ก็เป็นไปได้สูงกว่าสื่อที่มีขนาดใหญ่จะเข้าแทนที่สื่อเล็กๆ (substitution) เขาจึงเสนอว่า รูปแบบความสัมพันธ์ที่ควรจะมีการวางแผนให้ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อทุกประเภทมีลักษณะเสริมและสร้างสรรค์ (generative) มากกว่าที่จะขัดแย้งและแข่งขันกัน (conflictual)

A. Ghosh (2006) ได้ยกรผลการศึกษาวิจัยที่ยืนยันว่า การวางแผนเพื่อการบริหารจัดการสื่อแบบบูรณาการนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้จริง ไม่ว่าจะเป็นการบูรณาการสื่อแบบใหม่ เช่น สื่อมวลชนกับสื่อพื้นบ้าน การประชุมกลุ่มในชุมชน (ที่สังคมไทยเรียกว่า "จัดเวทีเสวนา") หรือการใช้วิทยุโทรทัศน์เคเบิลทีวีประสานกับสื่อเล็กๆ ในชุมชน อย่างไรก็ตาม ศิวไล และคณะ (2550) ได้ค้นพบว่า การบูรณาการสื่อหลายๆ ประเภทในชุมชนนั้นต้องดำเนินการอย่างมีกลยุทธ์ มีเทคนิค มีหลักการ หลักการที่สำคัญก็คือ การผสมผสานสื่อ นั้นจะต้องผ่านขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อเด่น/ข้อด้อยของสื่อแต่ละประเภทที่เรียกว่า การบูรณาการบน Research-based information

(5) ชุดความรู้เรื่อง "พลังทางวิชาการ" ประสานกับ "พลังทางวัฒนธรรม" ผู้วิจัยได้เรียนรู้เกี่ยวกับพลังของสื่อชุมชน เช่น สื่อพื้นบ้านและสื่อประเพณีว่า อันที่จริง สื่อเหล่านี้มีลักษณะทวีลักษณ์ กล่าวคือ ในด้านหนึ่ง มีลักษณะที่อนุรักษ์สืบทอดแบบเดิมๆ เอาไว้ (ซึ่งด้านที่อนุรักษ์นี้มักเป็นด้านที่เรารับรู้กัน) แต่ในอีกด้านหนึ่ง สื่อชุมชนเหล่านี้ก็มีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม หลังจากสังคมไทยพัฒนาเข้าสู่กระแสสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) ความรุนแรงและความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลงนั้นก็มีสูงเกินกว่าที่ศักยภาพในการปรับตัวของสื่อชุมชนจะตามทันได้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจึงปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น การสูญสลายไปของสื่อพื้นบ้าน การกลายพันธุ์เปลี่ยนแปลงรูปแบบ/เนื้อหา/หน้าที่ของสื่อชุมชน ฯลฯ ผู้เขียนได้พบเห็นข้อเท็จจริงดังกล่าวจากงานศึกษาเรื่อง "สื่อพื้นบ้านหมอลำของภาคอีสาน" ของประยุทธ วรรณอุดม (2549) ที่แสดงให้เห็นการปะทะกันระหว่างสื่อหมอลำกับอุตสาหกรรมสร้างวัฒนธรรม (Culture Industry) ที่ส่งผลให้เกิดทั้งการสูญสลายของหมอลำบางประเภท (เช่น หมอลำธรรม) การแปรเปลี่ยนของบางประเภท (เช่น หมอลำต่อกลอน) รวมทั้งการเกิดขึ้นใหม่ของบางประเภท (เช่น หมอลำชิง) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากงานวิจัยของประยุทธเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจที่มีขนาดขอบเขตกว้างขวางเพื่อตอบโจทย์เรื่องสถานการณ์ปัจจุบันของสื่อหมอลำ โดยเป็นเพียงการศึกษา "สถานการณ์ที่เป็นอยู่" (existing situation) แต่ยังไม่มีการปฏิบัติการแทรกแซง (Intervention) จากการวิจัย ในลำดับต่อมา สุชาติ พงศ์กิตติวิบูลย์ (2549) ได้ดำเนินการวิจัยใน

ลักษณะที่คล้ายคลึงกับงานของประยูร (รวมทั้งได้ศึกษาแนวทางวิจัยของประยูรมาก่อน) แต่ได้เลือกสื่อพื้นบ้านที่มีขนาดเล็กกว่าคือ สื่อพื้นบ้านทุ่งตึกของ อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี ซึ่งเผชิญชะตากรรมเช่นเดียวกับสื่อพื้นบ้านการแสดงประเภทอื่นๆ กล่าวคือ เมื่อต้องปะทะกับกระแสความทันสมัยจากภายนอก สื่อทุ่งตึกก็เกิดการแตกกระจายเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยที่มีแนวทางการปรับตัวที่แตกต่างกัน และยังมีความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกัน ในครั้งนี้ นักวิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมและปฏิบัติการเสริมความเข้มแข็งของสื่อที่ศึกษาอยู่ตลอดทั้งกระบวนการ ผลการวิจัยสามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า "พลังทางวิชาการของการวิจัย" เมื่อประสานกับ "พลังทางสังคมของชุมชน" ก็สามารถก่อให้เกิดการขับเคลื่อนพลังทางวัฒนธรรมที่เสริมความแข็งแกร่งให้แก่ทั้งตัวสื่อพื้นบ้านและความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง บทเรียนดังกล่าวนี้นับว่ามีคุณค่ามหาศาลต่อทางโครงการฯ และจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานของโครงการฯ ในระยะที่ 2 ต่อไป

ถึงแม้ว่าโครงการ "การสังเคราะห์องค์ความรู้" จะได้ผลิตชุดความรู้หลายชุดที่ทยอยออกมาข้างต้น แต่ทว่าเรื่อง "การสื่อสารเพื่อการพัฒนา" นั้นเป็นเพียงมิติเดียวเท่านั้นของ "สื่อสารศึกษาภายใต้กระบวนการทัศน์ใหม่" เพราะอันที่จริง ยังมีปริมณฑลอื่นๆ ของสื่อสารศึกษาที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในแวดวงวิชาการของไทย รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงในระบบการสื่อสารของไทยอย่างรวดเร็วและรอบด้าน

จากการทบทวนประวัติความเป็นมาของสื่อสารศึกษาทั้งในระดับสากลและของไทยเอง คำว่า "สื่อสารศึกษา" นั้น หมายความว่าจัดการเรียนการสอนการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบในฐานะศาสตร์สาขาหนึ่ง โดยมีสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งรองรับ แม้ว่า งานด้านการสื่อสารนั้นจะมีอยู่คู่กับสังคมมาเป็นเวลานานนับพันๆ ปีแล้ว แต่การจัดการศึกษาที่เรียกว่า "สื่อสารศึกษา" นั้นก็เพิ่งเริ่มต้นในโลกตะวันตกเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 นี้ (ราวๆ ทศวรรษ 1930 ในสหรัฐ) และสำหรับสื่อสารศึกษาในประเทศไทยก็เพิ่งเริ่มต้นขึ้นในราวช่วงปีพ.ศ.2480 (ดูหนึ่งหทัย, 2541)

สำหรับสื่อสารศึกษาในโลกตะวันตกนั้นอาจแบ่งยุคสมัยได้อย่างคร่าวๆ ออกเป็น 3 ยุค ยุคแรกนั้นเป็นยุคที่เชื่อถือพลังอำนาจอันมหาศาลของสื่อมวลชน (Powerful Media) กระบวนทัศน์หลักที่ใช้คือ แบบจำลองเชิงการถ่ายทอดข่าวสาร (Transmission Model) ช่วงนี้อยู่ระหว่างสังคมโลกครั้งที่ 1-2 (ค.ศ.1930-1960) ส่วนยุคที่สองเริ่มมีการตั้งคำถามกับพลังอำนาจของสื่อมวลชนและเริ่มสนใจอิทธิพลของสื่อประเภทอื่นๆ เช่น สื่อบุคคล (ช่วงค.ศ.1960-1980) แต่กระบวนทัศน์หลักก็ยังไม่ปรับเปลี่ยนมากนัก จนกระทั่งถึงช่วงยุคที่สาม (ประมาณ 1980-ปัจจุบัน) ได้เกิดการพลิกตัวด้านกระบวนทัศน์ของการสื่อสารอีกครั้งหนึ่งเมื่อเกิดสำนักวัฒนธรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ (Critical Cultural study) ขึ้นในประเทศอังกฤษเมื่อราวช่วงปีทศวรรษ 1950 การก่อตั้งศูนย์แห่งการศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัย (Centre for Contemporary Cultural Studies) ขึ้น ณ มหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม ในปี ค.ศ.1964 นั้น อาจเปรียบได้กับการก่อสร้าง "ประกาศนียบัตรแห่งสื่อสารศึกษาแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่" ที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด ประกาศนียบัตรแห่งนี้จะส่องแสงไฟฉายนำทางให้แก่งานวิจัยที่ใช้กระบวนทัศน์ใหม่คือ วัฒนธรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ให้เดินทางไปได้อย่างถูกต้องทิศทาง (ดูสมสุข, 2548)

สำหรับในประเทศไทย สื่อสารศึกษาของไทยนั้นได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมาอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสถาบันการศึกษาด้านการสื่อสารเป็นแห่งแรก จนกระทั่งมีการขยายตัวถึงประมาณ 70 แห่งในปัจจุบัน (ปีพ.ศ. 2552) ดังนั้น เมื่อมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในโลกตะวันตก จึงส่งแรงกระเพื่อมมาถึงสังคมไทยเช่นเดียวกัน นอกจากนั้น เงื่อนไขสภาพความเป็นจริงในสังคมไทยเองก็พบว่า กระบวนทัศน์เรื่องทฤษฎีการใช้สื่อมวลชนเพื่อสร้างความทันสมัยและการพัฒนา

ให้แก่สังคม/ชุมชนในด้านต่างๆ นั้นไม่ได้ผลตามที่คาดหวังไว้เท่าที่ควร ดังนั้น การแสวงหากระบวนการทัศน์ใหม่จึงเป็นทางเลือกของแวดวงวิชาการด้านการสื่อสารของไทย

ด้วยเหตุนี้ กำจร หลุยยะพงศ์ (2546) จึงรายงานไว้ว่า เพียงแค่ในช่วงหนึ่งทศวรรษ กล่าวคือระหว่างปี พ.ศ. 2535-2545 ก็เริ่มมีงานวิจัยไทยที่ใช้แนวกระบวนการทัศน์ใหม่คือ วัฒนธรรมศึกษาถึง 22 ชิ้นแล้ว โดยส่วนใหญ่การนำกระบวนการทัศน์ใหม่ในสื่อสารศึกษามาใช้นี้มักจะอยู่ภายใต้ทฤษฎีสัญวิทยา (Semiology) และทฤษฎีการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) และในปี พ.ศ.2544 ก็ได้เกิดชุดความรู้ของกระบวนการทัศน์ใหม่ในรูปแบบของตำรา คือหนังสือชื่อ "ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา" ซึ่งมีความหนาถึง 638 หน้า (กาญจนา, 2544) หนังสือเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์เป็นครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการตอบรับในกระบวนการทัศน์ใหม่อย่างดีพอสมควรจากแวดวงสื่อสารศึกษาของไทย

จากขอบเขตที่ยังจำกัดอยู่ของการดำเนินโครงการวิจัยในระยะแรก รวมทั้งเพื่อเป็นการตอบรับกระแสความสนใจในกระบวนการทัศน์ใหม่ของสื่อสารศึกษา (ซึ่งเป็นแนวคิด/แนวทางการวิจัยที่มาจากตะวันตกอีกเช่นเดียวกัน และควรได้รับการตรวจสอบจากสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรจะได้ขยายขอบเขตของปริณิผลและประเด็นการศึกษาวิจัยจากเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาไปสู่ปริณิผลและประเด็นอื่นๆ เช่น ปริณิผลของการสื่อสารการกีฬา (Communication of Sport) การสื่อสารสุขภาพ (Health Communication) หรือประเด็นเรื่องการสื่อสารเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ การสื่อสารเพื่อการสร้างพื้นที่สาธารณะ เป็นต้น

จากขอบเขตที่ยังจำกัดอยู่เฉพาะการนำกระบวนการทัศน์ใหม่มาใช้ในปริณิผลของ "การสื่อสารเพื่อการพัฒนา" (development communication) ของโครงการวิจัยในระยะแรก ประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่า นับตั้งแต่ทศวรรษ 2540 ในแวดวงวิชาการสื่อสารศึกษาได้มีการนำเอากระบวนการทัศน์ใหม่ด้านสื่อสารศึกษา ทั้งที่เป็นแบบบางส่วนแล้ว เช่น การนำทฤษฎีสัญวิทยา (Semiology) มาใช้ในการวิเคราะห์สื่อแทบจะทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ การ์ตูน ปกเทปเพลง หน้าจอโทรศัพท์มือถือ สัญลักษณ์ (sign) บนหน้าเว็บไซต์ต่างๆ และทั้งที่เป็นการนำเอากระบวนการทัศน์ใหม่แบบเต็มรูปแบบที่อยู่ภายใต้การนำเอาทฤษฎีวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) ของสำนัก Birmingham ประเทศอังกฤษมาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ด้านการสื่อสารในสังคมไทย อันเป็นการสะท้อนถึงความสนใจของแวดวงวิชาการสื่อสารศึกษาไทยที่ขานรับกระบวนการทัศน์ใหม่ดังกล่าวนี้ ดังนั้นในการดำเนินงานของโครงการวิจัยระยะที่ 2 นี้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า น่าจะมีการขยายขอบเขต/ปริณิผลของการประมวลชุดความรู้ให้ก้าวไปทันกับการเคลื่อนไหวที่เป็นจริงในแวดวงวิชาการของไทย

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการขยายแนวคิดของกระบวนการทัศน์ใหม่ด้านสื่อสารศึกษาไปในทิศทางใด โจทย์หลักๆ ที่ต้องการคำตอบมาเป็น "ชุดความรู้ใหม่" ของโครงการวิจัย "กระบวนการทัศน์ใหม่ของสื่อสารศึกษาไทย" ก็ยังคงขมวดรวมอยู่ในประเด็นหลักๆ ดังนี้คือ

(1) การตรวจสอบศักยภาพของทฤษฎี เนื่องจากแหล่งกำเนิด วัตถุดิบ นักวิชาการผู้สร้างสรรค์ความรู้เรื่องกระบวนการทัศน์ใหม่ฯ นั้น ล้วนมาจากโลกตะวันตก (กล่าวอย่างจำเพาะเจาะจงที่สุด คือประเทศอังกฤษ) ในขณะที่กระบวนการทัศน์ใหม่นั้นมี "จุดศูนย์กลางแห่งความสนใจ" (focus of interest) อยู่ที่ "มิติวัฒนธรรม" (cultural dimension) ซึ่งเป็นที่รับรู้กันว่า คุณลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมนั้นก็คือ "คุณลักษณะเฉพาะตัว" (particularism) ดังนั้น เมื่อมีการนำมาประยุกต์ใช้ใน

สังคมไทยจึงต้องมีการตรวจสอบว่า "กระบวนทัศน์ใหม่นั้นจะสามารถใช้ได้จริงหรือไม่ ใช้ได้มากน้อยเพียงใด ภายใต้เงื่อนไขหรือปัจจัยใดที่ทำให้เกิดการใช้ได้หรือใช้ไม่ได้"

นอกจากนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาทฤษฎีวัฒนธรรมศึกษาจากต้นแบบให้ต่อยอดแตกหน่อออกไปต่อไป โครงการวิจัยนี้จะรวบรวม "ข้อค้นพบใหม่" (New finding) จากผลงานวิจัยของนักวิจัยไทยที่ดำเนินการศึกษาประเด็นการสื่อสารภายใต้กระบวนทัศน์ใหม่นี้

(2) การขยายขอบเขตของความสนใจ สำหรับขอบเขตที่โครงการวิจัยระยะที่ 2 นี้จะขยายออกไปนั้น จะครอบคลุมขอบเขตการศึกษา (พิจารณาโดยอาศัยภูมิหลังความสนใจของสมาชิกนักวิจัยในโครงการเป็นพื้นฐาน)

(2.1) ในปริภูมิ (area) ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาโดยจะมุ่งให้ความสนใจกับบทบาทของสื่อบางประเภทที่ยังมีองค์ความรู้น้อย เช่น สื่อพื้นบ้าน (Folk media) และสื่อเล็กๆ (small media) และสื่อที่กำลังมีบทบาทอย่างสำคัญในปัจจุบันและอนาคต คือ สื่อใหม่ (New media) เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

(2.2) ในปริภูมิที่มีการผสมผสานกับสาขาการสื่อสารที่เห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งในกรณีของสังคมไทยจะมีอยู่ 4 ปริภูมิ คือ การสื่อสารกีฬา (sport communication) การสื่อสารด้านศาสนา (religious communication) การสื่อสารสุขภาพ (health communication) และการสื่อสารสิ่งแวดล้อม (Environmental communication)

(2.3) นอกเหนือจากการผสมผสานระหว่าง "การสื่อสาร" กับ "สาขาวิชาอื่นๆ" ดังที่กล่าวมาแล้ว ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) ที่ก่อตัวอย่างเด่นชัดตั้งแต่ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 และส่งผลกระทบสำคัญประการหนึ่งในแง่วัฒนธรรม คือการที่คุณลักษณะเฉพาะๆ ของแต่ละวัฒนธรรมเริ่มเลือนหายไป เช่น การสูญสลายของภาษาเฉพาะถิ่น ศิลปะของชนกลุ่มน้อย วัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่า ฯลฯ กล่าวคือ วิถีชีวิตของผู้คนเริ่มถูกรวมศูนย์ให้มีลักษณะเป็นแบบเดียวกันหมด (กินอาหารแบบเดียวกัน นุ่งกางเกงยีนส์เหมือนกัน ดูหนังฮอลลีวู้ดเรื่องเดียวกัน ฯลฯ) จนกระทั่งเกิดวิกฤติ "การขาดความหลากหลายทางวัฒนธรรม"

ท่ามกลางความโน้มเอียงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้เกิดแรงเหวี่ยงมาในอีกปลายข้างหนึ่งเพื่อต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม ดังที่ในแวดวงวิชาการตะวันตกจะให้ความสนใจกับการก่อกระแสใหม่ของลัทธิ "ท้องถิ่นนิยม" (Localism) ที่เน้นความแตกต่าง เน้นลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนใคร ในคำศัพท์ทางวิชาการเรียกคุณลักษณะดังกล่าวว่า "อัตลักษณ์" (identity) แม้ว่าแนวคิดเรื่อง "อัตลักษณ์" จะเป็นแนวคิดที่มีการศึกษาค้นคว้ามานานแล้วในสาขาวิชาต่างๆ ทั้งจิตวิทยา สังคมวิทยา มนุษยวิทยา ฯลฯ แต่ทว่าภายใต้ร่มธงของกระบวนทัศน์ใหม่นี้ก็ได้มีการให้นิยามใหม่แก่แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ และยังขยายไปสู่การอธิบายเรื่อง "การเมืองเรื่องอัตลักษณ์" (Politic of identity) ซึ่งในปริภูมิดังกล่าว การสื่อสารจะมีบทบาทอย่างเด่นชัดมาก

ดังนั้น ในโครงการวิจัยระยะที่ 2 นี้ จะประมวลชุดความรู้ที่เกี่ยวกับ "อัตลักษณ์และการสื่อสาร" ตามทัศนะของกระบวนทัศน์ใหม่เข้ามาเพิ่มอีกหนึ่งประเด็น

(3) การขยายขอบเขตการศึกษาในแง่ "กลุ่มคน" นอกเหนือจากการวิเคราะห์การสื่อสารโดยพิจารณาจาก "ปริภูมิ" หรือ "ประเด็น" แล้ว ในสาขาวิชานิเทศศาสตร์/การสื่อสารยังให้ความสนใจกับ "กลุ่มคน" ที่อยู่ในการบวนการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในฐานะของ "ผู้ส่งสาร" (Sender) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะของ "ผู้รับสาร" (Receiver/audience) ในงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีกระแสหลักด้านการสื่อสาร (Mainstream Theories) ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีผลกระทบของสื่อ (Impact/Effect

Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ (Uses and Gratifications Approach) ฯลฯ มักจะต้องผนวกเอาแนวคิด "คนกลุ่มต่างๆ" เช่น เด็ก เยาวชน สตรี คนชรา นักศึกษา คนวัยทำงาน คนในชนบท ฯลฯ โดยที่มักให้ความสำคัญกับ "ภูมิหลังด้านประชากร/สถานภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม" (Demographic/Socio-economic status) ของกลุ่มคนเหล่านี้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระบวนทัศน์ใหม่ด้านสื่อสารศึกษาจะใช้แนวพินิจ (approach) ในแง่ "กลุ่มคน" เช่นเดียวกับทฤษฎีกระแสหลัก แต่ทว่าความแตกต่างก็จะอยู่ที่ข้อวิพากษ์ของกระบวนทัศน์ใหม่ที่ว่า ทฤษฎีกระแสหลักนั้น แม้จะมองเห็น "ผู้หญิง" แต่ก็มักมองไม่เห็น "ความเป็นผู้หญิง" มองเห็น "เด็ก" แต่ก็มองไม่เห็นแนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายเกี่ยวกับเด็ก ดังนั้น จึงไม่ค่อยสามารถที่จะอธิบายได้ว่า "ความเป็นผู้หญิง/ความเป็นเด็ก/ความเป็นผู้สูงวัย" นั้นเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารได้อย่างไร

ในการประมวลชุดความรู้เกี่ยวกับกลุ่มคนในเรื่องการสื่อสารนั้น เนื่องจากกลุ่มสตรีและกลุ่มเด็กมีงานศึกษาในสื่อสารศึกษาอย่างมากพอสมควร แต่กลุ่มคนที่ยังหลุดหายไปจากความสนใจของงานวิจัยด้านนิเทศศาสตร์ คือกลุ่มผู้สูงวัย ประกอบกับข้อเท็จจริงว่าในช่วงเวลาของโครงการวิจัยนี้เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงวัยของสังคมไทย ดังนั้น ในโครงการวิจัยระยะที่ 2 นี้จะให้ความสนใจกับประเด็น "กลุ่มผู้สูงวัยกับการสื่อสาร" เป็นพิเศษ

อันที่จริง ในปัจจุบันนี้มีนักวิจัยที่เป็นทั้งคณาจารย์ นักศึกษาระดับปริญญาเอกและปริญญาโทที่กำลังศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ด้านการสื่อสารของไทยโดยอยู่ภายใต้การนำทางของกระบวนทัศน์ใหม่อยู่ไม่น้อย แต่ทว่ายังมีลักษณะต่างคนต่างศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรที่จะผนึกพลังนักวิจัยเหล่านี้และประสานความรู้ที่กระจัดกระจายเข้ามาโดยผ่านรูปแบบการสื่อสารของการจัดประชุมกลุ่มศึกษาที่มีระบบและต่อเนื่อง และเพื่อให้เป็นไปตามหลักของการสื่อสารที่ว่า การสื่อสารนั้นจะครบวงจรแห่งความเข้าใจก็ต่อเมื่อผู้สื่อสารได้เล่นทั้งบทเป็น "ผู้อ่าน/ผู้ฟัง" และเป็น "ผู้พูด/ผู้เขียน" ผลผลิต (output) จากโครงการนี้จึงเน้นการเขียนเอกสาร/บทความที่สามารถนำมารวมเล่มเป็นตำราประกอบการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อให้การเขียนงานวิจัย/ศึกษานั้นเป็นกระบวนการสร้างความกระจ่างแจ้งแก่ตนเอง (Self-clarification) และเป็นการสร้าง "ตัวช่วยทางการสื่อสาร" คือ ตำรา/เอกสารเรียนที่จะเผยแพร่ความเข้าใจในเรื่องกระบวนทัศน์ใหม่ของสื่อสารศึกษานี้ในวงกว้าง รวมทั้งเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยอีกด้วย ที่กล่าวมานี้จะเป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรมของโครงการวิจัยเมธีอาวุโสระยะที่ 2 ของผู้วิจัย

## วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์ชุดความรู้เรื่อง "กระบวนทัศน์ใหม่ของสื่อสารศึกษาของไทย" ในปริณิณผลและประเด็นที่กำหนดขอบเขตเอาไว้
2. เพื่อผลิตเอกสาร/ตำรา/บทความเรื่อง "กระบวนทัศน์ใหม่ของสื่อสารศึกษาของไทย" ที่มีเนื้อหาทั้งแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยของไทย
3. เพื่อพัฒนานักวิจัยให้มีความเข้าใจและมีความเชี่ยวชาญในการวิจัยภายใต้ "กระบวนทัศน์ใหม่ของสื่อสารศึกษา"
4. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายนักวิจัยที่สนใจกระบวนทัศน์ใหม่ของสื่อสารศึกษา

5. เพื่อพัฒนาและเผยแพร่การนำความรู้จากงานวิจัยได้กระบวนทัศน์ใหม่ไปใช้ในการเรียนการสอน การฝึกอบรมและการพัฒนาด้านต่างๆ

### ขอบเขตของโครงการวิจัย

(i) ขอบเขตของกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายของโครงการฯคือ คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษาในระดับชั้นปริญญาโท-เอก ในสาขาวิชานิติศาสตร์/การสื่อสาร ที่มีความสนใจในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ได้เคย/หรือกำลังทำงานวิจัยค้นคว้าประเด็นด้านการสื่อสาร ภายใต้กระบวนทัศน์ใหม่แห่งสื่อสารศึกษา

ประเภทของกลุ่มเป้าหมายอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือ สมาชิกประจำ ได้แก่ สมาชิกที่เข้าร่วมกับกิจกรรมที่ทางโครงการฯ จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ มีจำนวนประมาณ 71 ท่าน และสมาชิกเฉพาะบางประเด็น ได้แก่สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมเฉพาะบางกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจของตน

(ii) ขอบเขตของช่วงเวลา ระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่กรกฎาคม 2552-กรกฎาคม 2555 และช่วงขยายเวลาอีก 1 ปี (กรกฎาคม 2555-กรกฎาคม 2556)

(iii) ขอบเขตของเนื้อหา ประกอบด้วยการประมวลสังเคราะห์ชุดความรู้ 3 ชุดคือ

(ก) ชุดความรู้ว่าด้วยตำแหน่งของกระบวนทัศน์ใหม่ในปริณิพลทางวิชาการของสื่อสารศึกษาไทย

(ข) ชุดความรู้ว่าด้วยสื่อใหม่กับกระบวนทัศน์เดิม/ใหม่

(ค) ชุดความรู้ว่าด้วยการสื่อสารกับ 4 ประเด็นปัจจุบันภายใต้กระบวนทัศน์เดิม/ใหม่ คือ การสื่อสารกับศาสนา การสื่อสารกับการกีฬา การสื่อสารสุขภาพ และการสื่อสารสิ่งแวดล้อม

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(1) ได้กลุ่มนักวิจัยที่มีความเข้าใจที่ชัดเจนและมีทักษะการวิจัยตามกระบวนทัศน์ใหม่ของสื่อสารศึกษา

(2) ได้องค์ความรู้ที่อยู่ในรูปแบบที่พร้อมใช้คือ เอกสาร/บทความ/ตำราประกอบการเรียนการสอน

(3) ได้สร้างเครือข่ายและประชาคมนักวิจัยด้านการสื่อสารตามกระบวนทัศน์ใหม่ของสื่อสารศึกษา

(4) ได้บทเรียนเรื่องการนำผลการวิจัยไปใช้ในการฝึกอบรม